

UREDNIŠTVO „ŽIVOTA“  
ZAGREB 1/147

# ŽIVOT

Br. I.

VELJAČA 1928.

God. IX.

A. P. P.

## Nova era -- nova „zmešanja“

Tacit često spominje u svojoj povijesti, kako su njegovi zemljaci bili »cupidi rerum novarum«; on tome i pripisuje česte neredne i revolucije kod starih Rimljana. I o Atenjanima znademo u doba sv. Pavla, da nijesu trošili vrijeme ni u što drugo, nego da što novo kazuju ili slušaju« (Dj. ap. 17, 21). To je rekli bismo svojina svih ljudi, da ne trpe stare stvari. Stoga i »apostol naroda« upućuje o tome svog učenika Timoteja i opominje ga: »Propovijedaj riječ, učeci sa svom strpljivošću, jer će biti vrijeme, kad zdrave nauke ne će primati, nego će si po svojim požudama nakupiti učitelje, jer ih uši svrbe. I odvratit će uši od istine, a okrenut će se bajkama« (2 Tim. 4, 2—4).

Ne događa li se to i danas? Ljudima je »dojadilo« kršćanstvo, pa okreću — kako reče neki savremenik — uši k novim objavama, oči im se otimaju za novim putevima, proglašuju svoju »zlatnu« i »novu eru«.

Ništa novo pod suncem (Eccle 1, 10); povijest se opetuje. Upravo nam klasičan primjer u toj stvari pruža građenje kule babilonske. I tu nalazimo: iste pojave i iste posljedice, danas i nekoć.

### 1. Podizanje kule u Babelu.

O tome čitamo ovo: »A bijaše na cijeloj zemlji jedan jezik i jednake riječi. A kad otiđoše od istoka, nađoše ravnicu u zemlji Senarskoj, i naseliše se ondje. Pa rekoše među sobom: Hajde da pravimo ploče i da ih u vatri dobro pečemo. I bjehu im opeke mjesto kamena i smola zemljana mjesto kreča. Poslije rekoše: Hajde da saznamo grad i kulu, kojoj će vrh biti do neba, da stječemo sebi ime, da se ne bismo rasijali po zemlji« (1 Mojs. 11, 1—4). Tu vidimo dvije stvari: najprije počeo praviti opeke i zidati ih pomoću pakline, zatim se uzoholiše i eto ih da grade kulu »do neba«. Tu je duboka psihologija i moderne ateističke znanosti: oholost radi uspjeha u otkrićima prirode zaslijepila je ljudima oči i oni u svojoj nadutosti hoće da se takme s Bogom i napokon ga zanijeću. Ne uradiše li tako francuska revolucija i u zadnje doba

ruski boljševizam? Ateizam je kod jednih i drugih buntovnika proglašen službenom, državnom vjerom. Francuzi su postavili bili čak ženu na oltar i iskazivali joj božansku čast kao simbolu humaniteta. Ruski su revolucionarci istim putem pošli i Lenjinov kult postavili na mjesto tobože porušenog božanstva. Prvi su đapače izbrisali bili i Gregorijanski kalendar, a drugi? Sagrađili su posebnu kulu kao oznaku nove ere i novog vremenskog brojenja. To su tri silne prostorije, okomito jedna nad drugom; dolje je kubus, u sredini trostrana piramida, gore cilindar. Oko svih ovih triju prostorija savijaju se stepenice iz željeza. Prostoriji su prozirni (stakleni) i giblju se oko svoje osi, a pri tom kubus treba jednu godinu, piramida jedan mjesec i cilindar jedan dan, dok se okrenu oko osi. To je eto spomenik treće internacionale, nove ere u Rusiji (dakako na papiru). Što to znači? U kubusu djeluje legislativa, u piramidi administrativa, u cilindru propaganda. Sve je to sagrađeno u obliku spirale. To je, kako oni kažu, simbol modernog duha, boljševizma. I ta spirala hoće da se digne k nebu pod oblaku, da barem vrhom udari u nebo. Začetnici boljševizma hoće da tako »sebi steku ime«.

No moderni ateizam hoće da i dalje pođe. I njegovi začetnici vele kao i graditelji babilonske kule: »Sazidajmo grad i kulu, da se ne bismo rasijali po zemlji«, t. j. hoće da svojim planom, gradnjom održe oko sebe, oko nečesa vidljiva narod, pristaše na okupu, ujedinjene. Ne služi li tome svaki materijalni hram fra-mazunskih loža? na koncu i Liga naroda, ta Wilsonova babilonska utopija?

Već je Nietzsche pisao g. 1880: »Socijalna će revolucija doći. Samo još fale veliki uvjereni ljudi; inače je sve pripravljeno za potpunu promjenu« (Blicke in die Gegenwart u. Zukunft der Völker). Nijesu li se ti »veliki ljudi« već rodili? Lenjin i drugovi to primjenišu na se i digoše poput Marxa visoko barjak nove ere, da tako sebi »steku ime«.

Tko sve sudjeluje na podizanju moderne babilonske kule? Svatko, tko je svoju glavu okrenuo od Boga i njegove Crkve. Prvi je temelj udaren u raju zemaljskom sa zmijinim »Et eritis sicut dii«, poganstvo je dalo najviše »opeka i zemljane smole«. To je stara kula čitavog čovječanstva. No ima posebna babilonska kula, koju je u svojoj sredini podigla kršćanska Evropa. Temelj je toj kuli udario protestantizam, engleski teizam i francuski naturalizam 17. i 18. vijeka podigao je prvi vijenac na toj zgradi, liberalizam je 19. vijeka nadodao drugi sprat, treći je pružila socijalna demokracija, vrhunac hoće sada da nadodade ruski boljševizam. Ovaj zadnji već je uzbunio narode i sili ih, da s njime zidaju kulu novog odmetnuća od Boga, kulu u novom Babelu.

Dokle će tako dalje ići? Ne će li sve poći za bezbožtvom u zidanju te kule?

## 2. Kazna i — »zmešanija«.

Zlo može triumfirati, ali nikada trajno zavladatai. Na to nas podsjeća i psalmista, kada pjeva: »Za što se bune narodi i plemena pomišljaju zaludne stvari? Onaj, što živi na nebesima, smije se, Gospodin im se podsmijeva« (ps. 2. 1. 4). Tako je i nekoć bilo s kulom u Babelu. Tako o njoj Mojsije piše dalje antropomorfički: »A Gospodin siđe, da vidi grad i kulu, što zidahu sinovi čovječji. I reče Gospodin: Gle, narod jedan, i jedan jezik u svih, i to počeoše raditi i ne će im smetati ništa, da ne urade, što su namumili. Hajde da sidemo i da im pometemo jezik, da ne razumiju jedan drugoga, što govore. Tako ih Gospodin rasu po svojoj zemlji, te ne sazidaše grada« (1 Mojs. 11, 5—8). Tu je kazna Božja: Pomatnja pojmovi i neuspjeh u građenju. Graditelji su babilonske kule htjeli da nametnu masama drugi centar, a ne Boga. I gle! Bog uvede »zmešaniju« umova i jezika i »jedan drugoga ne razumješe, što govore«. Ispuni se potpuno: »Udarit ćeš ih gvozdеном palicom; razbit ćeš ih kao lončarski sud« (ps. 2, 9). Kao što zvijezde izgube svoju ravnotežu i redovitost u putanju, netom im oduzmeš središte njihovih privlačivosti. Bog je princip reda, jer je jedino on vječna tačka privlačivosti i poretka.

Što vidimo danas kod ateističke filozofije? čak kod eksperimentalnih znanosti?

K. Joël je bio na bečkom sveučilištu profesor filozofije i poznao je u tančine sve struje unutar te znanosti. U trećem izdanju (1922.) njegove rasprave »Die philosophische Krisis der Gegenwart« piše: »Danas se filozofija nalazi u vrenju. Ljudi se s počitanjem sjećaju, kako je ona vladala pred 100 godina. To su bili njezini veliki dani. I ipak kako se odonda sve izmijenilo! Ta što se više promijenilo negoli položaj filozofije? Nekoć je vladala, onda je imala rektorat nad znanostima. Još je kod Hegelove smrti Varnhagen v. Ense opisao filozofa kao ugaoni kamen sveučilišta. Na njemu je počivala znanstvenost svih znanosti, u njoj su one imale svoj oslon. I upravo jer je filozofija htjela da bude sve, postade ništa« (str. 6). Već je g. 1894. R. Wahle, profesor filozofije napisao čitavu knjigu, u kojoj pokazuje, da je filozofija dovršila svoj vijek (Das Ganze der Philosophie u. ihr Ende). I E. Spranger piše u svom spisu »Der gegenwärtige Stand der Geisteswissenschaften u. die Schule« (1922.): »Doći će vrijeme, kada će se podići vjetar i oluja, te će prijeći preko začudnog svijeta. Naša današnja filozofija ne zna o tome poprečno ništa. I čuvari će se filozofije začuditi, kada ugledaju, što se oko njih zbiva i bježe«. Eto dakle na što je spala kraljica znanosti, filozofija. Ljudi su izgubili pouzdanje u njezinu vrijednost. Nije ni čudo. Svaki dan se javljaju novi sistemi, koji hoće da jedan drugog istisnu s lica zemlje. I svaki kriči, da je on prava filozofija.

Ni sami se filozofi više ne razumiju među sobom. Pojmovi su izgubili svoje staro značenje. Eto čime je urodila subjektivna filozofija, koju je moderni svijet prigrlio zabacivši »vječnu« kršćansku filozofiju.

Je li bolje s matematikom i fizikom, tim najeksaktnijim znanostima? Nije. Već Osvald Spengler veli u svom djelu »Untergang des Abendlandes«, da svaka kultura ima svoje gospodarstvo, umjetnost, nazor o svijetu, pa i svoju matematiku i fiziku; on im dakle pripisuje relativnu vrijednost. Kao paralelu k tom Spenglerovu djelu izdao je Münchenski profesor Dr. H. Dingler »Der Zusammenbruch der Wissenschaft u. der Primat der Philosophie«. I on priznaje: Prije su nastali bankroti pojedinih znanosti i ako vrlo rijetko, te se nitko nije usudio da dirne u temeljne elemente; danas je drukčije i »poplava« raste iz dana u dan, pa nema izgleda, da će se znanost izdići iz mora zabluda k eteru vječne istine. To on veli o matematici i fizici (str. 140.). I tu prijeti kaos. Filozof Barthel ide još dalje i proglašuje, da je taj kaos najpoželjniji napredak (str. 128).

Eto, kamo je dospio XX. vijek. Kako je Pijo IX. jednom rekao: »Vratimo riječima svoj smisao!«, to bismo i mi sada morali kazati: Vratimo pojmovima i mislima njihovu vrijednost!

Tako se eto naš vijek nalazi u pravoj »zmešaniji«, gore nego li je bilo za gradnje babilonske kule. Pravi je to labirint. Tu ni Dingler ni Spengler ne mogu da nađu izlaza.

Ovo je očevidno prava dekadencija. Ona je započela, kada se znanost odcijepila od kršćanstva, kakovo se nalazi u rimokatoličkoj Crkvi. I ta se »zmešanija« ljudskih glava još ne umanjuje, niti ima nade da će popustiti.

I drugom je kaznom Bog udario graditelje babilonske kule: rasu ih odande po svoj zemlji. Svatko ode svojim putem.

Nije li tim riječima označen subjektivizam, individualizam? To je očevidno. Pometnja ili »zmešanija« pojmova donosi nužno i po svojoj naravi u shvaćanje i suđenje subjektivizam, a time anarhiju u mislima i djelu. Kada ljudi nemaju osi, oko koje se kreću i drže naokupu, moraju da se rasprše. Graditelji su babilonske kule tražili mjesto nutarnje jedinstvenosti samo vanjsku, vanjskom su vezom htjeli da održe vjersko i političko jedinstvo naroda, a eto postigli su protivno. Nestalo je središnje tačke prave privlačivosti i čovječanstvo se raspršilo.

Ne traje li i danas ovakova kazna Božja? Moderne su države odcijepile školstvo od vjere i Crkve, pa su proglasile, da će one pomoću školstva stvoriti nove podanike u svemu s državom jedinstvene. I gle! Upravo učitelji su i profesori oni, koji za se traže najveću samostalnost i svoje puteve; škola je državna najviše

pridonijela k subjektivizmu u shvaćanju, rasulu misli i pojmova o auktoritetu. Niti su škole, najmanje sveučilišta među sobom povezana kakovom jedinstvenošću, pa što sami nemaju ne mogu to ni drugome dati. Na to se tuži i P. Honigstein već g. 1914. govoreći o njemačkim sveučilištima za cara Vilhelma II. u svojoj raspravi »Die Gegenwartskrise der Kulturinstitute in ihrer soziologischen Bedingtheit«. On piše: »Tu nema uopće nutarnje povezanosti, nego su tu sasna strani ljudi položeni jedan pokraj drugoga«. Taj se položaj nije danas poboljšao.

Što vrijedi o školama, mnogo više vrijedi o strankama i narodima. U svemu se razilaze kao rakova djeca; sve brže i dalje bježe od svakoga privlačljivog središta. Kako stranke navaljuju jedna na drugu! Dojučer su bili skupa, a sutra su već »krvni« neprijatelji. I svako novo zasjedanje skupštine ili parlamenta nosi sobom novo iznenađenje; pojavu koje nove stranačke kombinacije. Svako pola milijuna naroda ima svoju odijeljenu stranku; gdje je mnogo odvjetnika, tu u Evropi dolazi po jedna stranka i na dvjesta hiljada osoba.

Otkada se narodi odcijepili od »tutorstva« rimske tiare, tog vidljivog središta u srednjem vijeku, odoše uistinu svaki svojim putem. Danas su zabacili čak i temelje naravnog prava. Posljedica je toga, da su svi ugovori vrlo nesigurni, i svaka država samo čeka na povoljne kombinacije, da plane na svog dojučer prijatelja gore i brže negoli najudaljeniji barbari. Kako se muči Liga naroda, da sudi u prijepornim pitanjima! Njezini vođe priznaju, da je sve tlo u čitavom svijetu minirano; i najmanja je iskra dovoljna, da opet sve plane i da prije decenija doživimo gori rat negoli je bio onaj svjetski. Kako danas nitko ne govori o mirovnim konferencijama u Hagu, tako ne će puno proći pa će i Liga naroda zašutjeti i ustupiti mjesta, kojoj drugoj zvučnoj ustanovi, ali željenog središta ne će biti. »Ako Gospodin ne gradi doma, uzalud se muče, koji ga grade« (ps. 126, 1). U zadnje je vrijeme došao iz Engleske pokret, neka sve vjere porade oko izmirenja naroda; i Amerika joj u tome sekundira. Time te dvije najmoćnije države priznaju, da vanjska politika nema tačke, oko koje bi sve okupila i tako umirila narode.

No kako će i vjere dati politici nešto, što same nemaju? Muhamedanci su s dokinućem kalifata izgubili svoje jedinstvo i sami su na lanjskom sastanku u Kairu proglasili, da je sada prestalo svako jedinstvo. Protestanti tapkaju kao slijepac i bađava se trude, da nađu kakvogod središte međusobno, barem u vanjskoj kooperaciji, kada ne mogu u dogmama. Pravoslavni ne mogu da postignu ni saziv zajedničkog sabora, na kome bi se barem porazgovorili. Sve te vjere žele i trude se, da stvore svaka za se svoje težište, svoje središte. Pa kada same to ne mogu za

se da postignu, kako će time druge usrećiti? Izvan rimo-katoličke Crkve svugdje vlada subjektivizam, koji vodi do relativizma i konačno dovodi ljude do skepticizma. To je negacija objektivnih vrednota; to je strašna »zmešanija«. I narodi izvan upliva naše Crkve davno već stigoše do te tačke.

No »zmešanija« ne ostaje samo na negaciji; ona srce i u krvoproliće. To je treća postaja na Kalvariji čovječanstva izvan naše Crkve. To se jasno vidi za francuske revolucije; to je izbilo kod boljševizma, to se odražuje i u Mehiku. Da ne navodimo žrtve francuske revolucije ili Callesove u Mehiku, dosta je ako sumarično spomenemo one u Rusiji. Kako je tu? Kada je netko ubio šefa petrogradske Čeke, Urickog, ta je organizacija dala smaknuti 1500 jamaca; radi atentata na Lenjina ustrijeljeno je nekih deset tisuća jamaca, sve ni krivih ni dužnih. Sam je Lenjin jednom rekao: »Neka se uništi 90% ruskog pučanstva, ako samo 10% prigrli svjetsku revoluciju!« U Tomskom u Sibiriji su boljševici samo u jednoj zgodi postrijeljali 5000 osoba, u području Ufe preko 10.000, a slično u Kasanu, Samari, Saratovu i t. d. Boljševici se tu hvale: »Mi imamo drugi moral. Nama je sve dopušteno!« (Dr. Artemjeff u Schönere Zukunft, 6. 11. 1927.). Čeka imade po Rusiji preko 1000 stratišta, a na svakom smakne barem 5 osoba dnevno, a to je više tisuća svaki dan ili oko 2.000.000 u godini. Prema izvještaju istih terorista bilo je do 28 milijuna osoba, koje su prošle kroz ruske tamnice od g. 1919. do 1923., dakle za 5 godina; u samoj godini 1924. ležalo je po ruskim tamnicama preko pola milijuna ljudi. Pri tome je malen postotak, koji iziđe živ na slobodu. I kakove se sve grozote tu zbivaju! Redovito mase moraju sebi grob iskopati, da ih »osloboditelji« nad rubom njegovim postrijeljaju. Zatvoriti u kuću cijelu obitelj i onda sve zapaliti, to je dnevni događaj. I kako je tekcar uhdarstvo razvijeno! Jedan Rus to opisuje: »Strašan je naš život. U svakoj kući, u svakom stanu, na svakoj ulici sve je puno uhoda. U svakoj kući ima komunisti, koji nadziru i uhađaju život svojih sugrađana. Čutimo, da smo kao u tamnici. Jedan se boji drugoga, pa i brat brata, jer nije siguran, da onaj drugi nije tajni komunisti. Svi smo siti u ovom mravinjaku uhoda« (Artemjeff l. c. 123).

Graditelji su se babilonske kule samo razišli, a graditelji moderne kule okajavaju eto svoj grijeh i — krvlju. To je kazna. Tako eto »zmešanija« u idejama, u glavi, dovodi nužno do socijalne »zmešanije« i krvi. Pakao misli vuče za sobom pakao djela. Početnja u shvaćanju baca ljude (da se poslužim Jobovim izrazom) u »zemlju tamnu kao mrak i u sjen smrti, gdje nema reda, nego vlada vječni strah« (10, 22). Eto što se događa, kada Bog udari narode: Bog, koji »mrzi na bezbožnost bezbožnika« (Mudr. 14, 9).

### 3. Završetak. »Ne spavajmo, nego bdijmo i budimo trijezni«.

Nekoć je Jeremija gledao slično stanje u Izraelu, pa je zapovijestio Bogu: »Gospodine, ne gledaju li oči tvoje na vjernost? Biješ ih, ali ih ne boli; satireš ih, ali ne će da prime nauke, tvrde im je lice od kamena, ne će da se obrate« (5, 3). Kako se Bog nekoć tužio na Židove, jednako On to kao da danas upravlja Evropi: »Sinovi tvoji ostaviše mene. Kako ih nasitih, stadoše činiti preljubu« (ib. 7).

Uistinu Bog je nasitio Evropu svojom istinom i milostima, jer ono, što je u njoj učinio i što je njoj darovao — svoju katoličku Crkvu i nepogrešivo papinstvo — to nije učinio ni jednom drugom narodu« (ps. 147, 20). Ali nezahvalna Evropa, ili bolje govoreći veliki dio njezine inteligencije zasiti se Božjih istina i njegovih darova. I tu se ispunjuje Salamunova riječ: »Duša sита gazi med, a gladnoj je duši slatko sve, što je gorko« (Prov. 27, 7). Tu se ispunjuje ono, što je neki Grk u Ateni kazao Mgru F. Buliću prije 30 godina, kada ga je upitao, zašto su nezadovoljni sa starim kraljem: »Dugo nam vlada!« Tako i evropska inteligencija, a za njom i masa, željne novotarija odvrću se od istine i srcu zabavljaju se, grade babilonsku kulu, pa nije ni čudo, što već sada doživljuju i istu sudbinu: Bog ih kazni »zmešanijom«.

Evropo, Evropo, kada ćeš se opametiti?

## Aristid i njegova apologija kršćanstva

### Podaci o životu pisčevu i o povijesti njegove Apologije.

U Kronici Euzebijevoj (p. a. Abrah. 2140. Hadr. 8.) prvi se put spominje Aristid kao »filozof atenski«. Kihn veli, da je rodom valjda iz Male Azije. Način, kako govori o Bogu, dosta jasno odaje filozofa peripatetičkoga, koji je ujedno u retorici izobražen bio. Još kao kršćanin zadržao je plašt filozofski (pallium, τοῖβωνα). Prema Euzebijevoj Povijesti crkvenoj (4, 3) »i Aristid, muž vjeraan, koji je revno pristao uz našu religiju, slično kao i Kvadrat, ostavio je Apologiju u prilog vjeri, posvećenu Hadrijanu. A premnogi sve dosada čuvaju također njegov spis«. Rauschen presmjelo iz ovih riječi hoće da zaključiti, da sam Euzebije nije spoznao sadržaja toga spisa; dapače isto veli bez razloga i o sv. Jeronimu, pridometnuv još i ove riječi: »Stridonjanin se dao zanijeti od